

France Prešeren

KRST PRI SAVICI

MATIJU ČOPU

Vam izročim, prijatlja dragi mani!
ki spi v prezgodnjem gróbi, pesem milo;
ločitvi od njega mi je hladilo,
bila je lek ljubezni stari rani.

Minljivost sladkih zvez na svet' oznani,
kak kratko je veselih dni število,
de srečen je le tá, kdor z Bogomilo
up sreče únstran groba v prsih hrani.

Pokopal misli visokoletéče,
željá nespolnjenih sem bolečine,
ko Črtomír ves up na zemlji sreče;

dan jasni, dan oblačni v noči mine,
srcé veselo, in bolnó, trpeče
vpokój'le bodo groba globočine.

UVOD

Valjhún (1), sin Kájtímára, boj krvavi
že dolgo bije za kršansko vero,
z Avreljam Droh (2) se več mu v bran ne stavi;

končano njino je in marsiktéro
življenje, kri po Kranji, Koratani
prelita napolnila bi jezéro.

Gnijó po polji v bojih pokončani
trum srčni vajvodi, in njih vojšaki,
sam Črtomír se z majhnim tropam brani.

Bojuje se narmlajši med junaki
za vero staršov, lepo bog'njo Živo (3).
za črte, za bogove nad oblaki.

On z njimi, ki še trgrave;d'jo vero krivo,
beži tje v Bohinj, v Bistrško dolino,
v trdnjavo zidano na skalo sivo.

še dan današnji vidiš razvalino,
ki Ajdovski se gradec imenuje,
v nji gledaš Črtomírovo lastnino.

Devetkrat veči množ'ca jih obsuje,
in zveste straže krog in krog postavi,
odvzame up jim vse pomoči tuje;

visoke ódre tamkej si napravi,
zidovje podkopuje, vrata seka;
ne polasti se njih, ki so v trdnjavi.

šest mescov moči tla krvava reka,
Slovenec že mori Slovenca, brata --
kako strašná slepota je človeka!

Ko niso meč, sekira in lopata
jih mogle, lakota nepremagljiva
preti odpreti grada trdne vrata.

Dalj Črtomír jim reve ne zakriva,
besede té tov'aršam reče zbranim:
"Ne meč, pregnala bo nas sreča kriva.

Le malo vam jedila, bratje! hranim,
branili smo se dolgo brez podpore,
kdor hoče se podati, mu ne branim;

kdor hoče vas dočakat' temne zore,
neproste dni živet' nočém enake,
ne branim mu, al jutra čakati more.

S seboj povabim druge vas junake,
vas, katerih rama se ukloníti noče;
temná je noč, in stresa grom oblake;

sovražnik se podal bo v svoje kočé,
le majhen prostor je tje do gošave;
to noč nam jo doseči je mogoče.

Narvéč sveta otrokam sliši Slave,
tje bomo najdli pot, kjer nje sinovi
si prosti vól'jo vero in postave.

Ak pa naklonijo nam smrt bogovi,
manj strašna noč je v črne zemlje krili,
ko so pod svetlim soncam sužni dnovi!"

Ne zapusti nobeden ga v ti sili,
molcé orožje svoje vsak si vzame,
strahljivca v celem ni imel števili;

al komej vrata so odprte, vnáme
se strašni boj, ne boj, mesarsko klanje:
Valjhun tam s celo jih močjo objame.

Tud' on se je zanesel na njih spanje,
prelesti mislil je ozidje grada,
in ponevedama planiti nanje.

Ko svojo moč narbolj vihar razklada,
okrog vrat straža na pomoč zavpije,
in vstane šum, de mož za možam pada.

Ko se neurnik o povodnji vlije,
iz hriba strmega v doline plane,
z derečimi valovami ovije,

kar se mu zoper stavi, se ne ugane,
in ne počije préd, de jez omaga;
tak vrže se Valjhun na nekristjane.

Ne jenja préd, dokler ni zadnja sraga
krvi prelita, dokler njih kdo sope,
ki jim bila je vera čez vse draga.

Ko zor zasije na mrličov trope,
ležé, k' ob ajde žetvi, al pšenice
po njivah tam ležé snopovja kope.

Leži kristjanov več od polovice,
med njimi, ki so padli za malike,
Valjhun zastonj tam iše mlado lice
njega, ki kriv moritve je velike.

KRST

Mož in oblakov vojsko je obojno
končala temna noč, kar svetla zarja
zlatí z rumen'mi žarki glavo trojno
snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja,
Bohinjsko jezero stoji pokojno,
sledu ni več vunanjega viharja;
al somov vojska pod vodó ne mine,
in drugih roparjov v dnu globočine.

Al jezero, ki na njegová pokrajni
stojiš, ni, Črtomír! podoba tvoja? --
To noč je jenjal vojske šum vunajni,
potihnil ti vihar ni v prsih boja;
le hujši se je zbudil črv nekdanji,
ak prav uči me v revah skušnja moja,
bolj grize, bolj po novi krvi vpije,
požrešniši obupa so harpije.

Na tleh ležé slovenstva stebri stari,
v domačih šegah vtrjene postave;
v deželi parski Tesel (4) gospodari,
ječé pod težkim jarmam sini Slave,
le tujcam sreče svit se v Kranji žari,
ošabno nós'jo tí pokonci gláve.
Al, de te jenja ta skeleti rana,
ne boš posnel Katóna Utikána!

Prenesla pričujoče ure teže
bi ne bila let poznih glava siva;
v mladosti vender trdniši so mreže,
ki v njih drži nas upa moč goljfiva;
kar, Črtomír! te na življenje veže,
se mi iz tvojih prejšnjih dni odkriva,
ko te vodila ni le stara vera
tje na osredek Bléškega jezéra.

Tje na otok z valovami obdani,
v današnjih dnevih božjo pot Marije;

v dnu zad stojé snežnikov velikani,
poljá, ki spred se sprósti, lepotije
ti kaže Bléški grad na levi strani,
na desni griček se za gričam skrije.
Dežela kranjska nima lepš'ga kraja,
ko je z okolšno ta, podoba raja.

Tam v časih Črtomíra na otoki
podoba bóginje je stala Žive,
ki so zročeni ji mladenčov stoki;
ki so ji, vé dekleta ljubeznive!
zročeni vaši smehi, vaši joki,
orožja, ki so nam nepremagljive. --
Tam bóg'nje vežo Staroslav in lepa
njegova hči odpira in zaklepa.

Hči Bogomila, lepa ko devica,
sloveča Hero je bila v Abidi,
nedolžnost vnema ji oči in lica,
lepote svoje sama le ne vidi,
priliznjena mladenčov govorica
je ne napihne, ji srcá ne spridi.
Spolníla komej je šestnájsto leto;
srcé mladó ni za noben'ga vneto.

Darí opraviti bóg'nji po navadi
prinese Črtomíra lahka ladja,
od tega, kar raste pri njega gradi,
od čede, žita in novine sadja;
ko bliža z njimi se devici mladi,
zadene ga, ko se je nármanj nadja,
iz nje oči v srcé ljubezni strela,
plamén nepogasljiv je v njemu vnela.

O blagor, blagor, Črtomir! ti vneto
je deklica od tvojega pogléda,
kak od zamáknjenja je vsa prevzeta,
kak gleda v tla, kak trese se beseda!
Ko zarija, ki jasen dan obeta,
zarumení podoba njena bleđa,
in v tvoji roki roka nje ostane
zadrgrave;žana ji od moči neznane.

Naj pevec drug vam srečo popisuje,
ki célo leto je cvetla obema:
kak Črtomir osredek obiskuje,
kak óča omladí med njima dvema,

ki ni, ko meni, mu veselje tuje,
ki srečna ga ljubezen v prsih vnema,
pijanost njino, ki tak hitro mine,
pregnana od ločitve bolečine.

Že, Črtomir! je treba se ločiti,
ne slišiš, kak glasno trobenta poje?
Pripodil s sabo je Valjhun srditi
požigat božje véže divje roje;
povsod vzdigujejo se vere ščiti,
ki si prejel od matere jo svoje,
té vere, ki ji deklica ta služi,
ki zdaj te z njo ljubezen čista druží.

Kak težka, bridka ura je slovesa!
Stojé po licah jima kaplje vroče,
objeta sta, ko bi bila telesa
en'ga, spustiti žnabel žnabla noče;
si z lev'ga óča, desnega očesa
jok briše, ki ga skriti ni mogoče,
ko vidi v táko žalost nju vtopljene,
in de tolažbe zanje ni nobene.

Bi spomnil njima zmage večno slavo,
ak bi, de jo doseči móč je, sodil;
al preveliko trumo je čez Dravo
po Kokri doli v Kranj Valjhun pripodil.
Se možu zdi, de gre le v smrt krvavo,
brez de bi vero, brate osvobodil. --
List pride, kak vasi in véže božje
goré; -- čas, Črtomir! je vzet' orožje.

In šel je boj bojvat brez upa zmage,
in skazal se je korenine prave,
kjer suče meč, na čeli smrtne srage
ležé sovražnikov trupla krváve
mrtvih, al izdihjočih duše drage;
vender ne meč, ne móč gradu trdnjave
bogov ne more rešit' slavnih staršov,
in ne pred smrtjo ohranít' tovaršov.

Premagan pri Bohinjskem sam jezéri
stoji naslonjen na svoj meč krvávi,
z očmi valov globoki brezen meri,
strašne mu misli rójjjo po glavi,
življenje misli vzet' si v slepi veri;
al nekaj mu predrzno róko ustavi --

bila je lepa, Bogomila! tvoja
podoba, ki speljala ga je 'z boja.

Enkrat videt' želi podobo milo,
pozdravit' prejšnjega veselja mesto;
al srečno je prestala časov silo,
al njeno mu srcé še bije zvésto,
al morebit' pod hladno spi gomilo,
al premagávec mu je vzel nevesto,
al živa, al mrgrave;tva je, zvedet' móre,
ločiti préd se iz sveta ne móre.

Znan ribič privesla od úne stráni,
opomni ga, kak sam sebe pozabi,
kako povsod ga išejo kristjani,
kak z vjetimi Valjhun srditi rabi,
prijazno delj mu tam ostati brani,
stopiti k sebi ga v čolnič povabi,
de ga pripelje v varniši zavetje;
vda Črtómír se v to, kar ribič svétje.

In brž veslata v konec ta jezéra,
kjer bistra vanjga pribobni Savica;
ker srečen veter nji roké podpéra,
čolnič leti, ko v zraki urna tica.
Se ribič po sovražnikih ozéra,
čoln vstavi, kjer je gosta senc temnica.
Ker se mu zdi, de lakota ga grudi,
junaku, kar je v torbici, ponudi.

Želi dat' Črtomir mu povračilo,
al v vojski dnarji so bili razdani;
de Staroslav, se spomni, z Bogomilo
mu v skrivnem kraji tovor zláta hrani,
nju poiskati da mu naročilo,
in da mu prstan sám njima znani,
de bo pri njima storil mu resnico; --
prinesti zláta reče četrtníco.

Po Bogomili prašat' mu ukaže:
al gleda svetlo sonce, je še živa,
al so obvárvale jo mokre straže,
al pred sovražniki drugéj se skriva,
in kod narvárníši se pot pokaže,
tje, kjer zdaj draga deklica prebiva?
Pri slapi čakal jutro bo Savice,
vesele ali žalostne novice.

Slap drugo jutro mu grmi v ušesa;
junak premišlja, kak bolj spodej lena
voda razgraja, kak bregove stresa,
in kak pred njo se góre ziblje stena,
kak skale podkopuje in drevesa,
kak do nebes leti nje jeze pena! --
Tak se zažene, se pozneje ustavi
mladenič, Črtomir pri sebi pravi.

Zbudi ga 'z misel teh mož govorica,
ki bližajo se z blagam obloženi,
spozna koj ribiča poštene lica;
neznan mož pride po stezi zeleni;
talar in štola, znamenja poklica,
povesta mu, de služi Nazareni.
Po meč bi desna se bila stegnila,
v ti priči se prikaže Bogomila.

"O, sem na srgrave;ce moje, Bogomila!
Skrbí je konec, žalosti, nesreče,
se trese od veselja vsaka žila,
kar gledam spet v obličje ti cvetečé,
naj brije zdaj okrog viharjov sila,
naj se nebo z oblaki preobleče,
ni méni mar, kar se godi na svéti,
ak smejo srečne te roké objeti."

Iz njega rok izmakne se počasi,
in blizo se na prvi kamen vsede,
in v trdnem, ali vender milem glasi
mladenču vnet' mu reče té besede:
"Ne združenja, ločitve zdaj só časi,
šel naj vsak sam bo skoz življe^{1/2}ja zmede;
de b'enkrat se sklenile póti naji,
me tukaj vidiš zdaj v samotnem kraji.

Povedat' moram ti, de sem kristjana,
malikov zapustila vero krivo,
de je bežala ta, k' ob sonci slana,
de dal krstit' je óča glavo sivo,
soseska je Marije službi vdana
v dnu jezera utopila bóg'njo Živo.
Kako prišla k resnice sem poglédi,
moj Črtomir! v besedah kratkih zvédi:

Večkrat v otoka sem samotnem kraji,
ko te je ladja nesla preč od mene,

si mislila, al bo ljubezen naji
prešla, ko val, ki veter ga zažene,
al hrepenečih src željé narslaji
ogásil vse bo zémlje hlad zelene,
al mesta ni nikjer, ni zvezde mile,
kjer bi ljubjóče srca se sklenile.

Te misli, ko odšel si v hude boje,
miru mi niso dale več siroti.
V nevarnosti življenje védet' tvoje,
zaprte vse do tebe videt' póti,
ni védlo kam se djati srgrave;ce moje,
tolažbe nisem najdla v taki zmoti.
Obupala sem skorej tákrat reva;
kak sem želela v noči ti svit dneva!

En dan sem prašat šla po vojske sreči,
al skozi se še ni sklenila z vami;
učil ljudi je mož bogaboječi,
duhovni mož, ki zdaj ga vidiš z nami:
kako nas vstvaril vse je Bog narveči,
kak greh prišel na svet je po Adámi,
kak se je božji sin zato učlovečil,
de bi otel naróde in osrečil.

De pravi Bog se kliče Bog ljubezni,
de ljubi vse ljudi, svoje otroke,
de zemlja, kjer vijó viharji jezni,
je skušnje kraj, de so naš dom visoke
nebesa, de trpljenje in bolezní
z veseljam vred so dar njegove róke,
de čudno k sebi vód' otroke ljube,
de ne želi nobenega pogube.

De ustvaril je ljudi vse za nebesa,
kjer glor'ja njega sije brez oblaka,
oko ni vid'lo, slišale ušesa
veselja, ki izvoljene tam čaka,
de spróstenim bo vseh težav telesa
se srečnim izpolnila volja vsaka,
de bodo tamkej božji sklepi mili
té, ki se tukaj ljubijo, sklenili.

Ko šla domú sem z družbo najno v glavi,
me mož, ki je ta uk učil, doide;
prijazno v svoji šegi me pozdravi,
pove, de préd je štet bil med druide,

de preobrnil se je k veri pravi,
de v naše kraje oznanvat jo pride;
ker so vasi bile mu krog neznane,
z menoj iti želi, ker noč postane.

Doma očetu, meni razodeva,
kar prerokváli nékdaj so preroki,
kak, kar grešila sta Adám in Eva,
na križi operó krvi potoki,
popíše nama strah sódnega dneva,
vse čudeže, ki vere so poroki;
kar védet' treba je, zloži po vrsti,
ker sva mu vse verjela, naju krgrave;sti.

Al ena skrb me je morila vedno,
de tí med njimi si, ki Bog jih črgrave;ti;
večkrat sem v sanjah vid'la glavo čedno,
bledó ležati na mrtvaškem prti;
sem trepetala zate uro sledno;
de bi nebes ne zgrešil v bridki smrti.
Mož božji mi bolnó srcé ozdravi,
ker, de zamóre vse molitev, pravi.

Kolikokratov sem od tod v samoti
klečala, klícala pomoč Marije:
'Zavreči v jezi ga, moj Bog! ne hóti,
ker v zmoti žali te, ne 'z hudobije,
ne daj v oblast sovražni ga togoti,
pred njo naj milost tvoja ga zakrije!'
In čudno te je tisto noč ohranil,
ko ni noben tovarš se smrti ubranil.

Iz spanja svoj'ga, Črtomir! se zbudi,
slovo daj svoji strašni, dolgi zmoti,
po potih se noči temné ne trudi,
ne stavi v bran delj božji se dobroti,
in njene milosti dni ne zamúdi,
de sklenete se enkrat najni póti,
ljubezen brez ločitve de zazóri
po smrti nama tam v nebeškem dvóri."

ČRTOMIR

"Kak bom povrnil, Bogomila draga!
ljubezen, skrb, kar si trpela zame?
V veselji skorej mi srcé omaga,
ki v njemu tvoja ga ljubezen vname,

dokler krvi ne vteče zadnja sraga,
in groba temna noč me ne objame,
ti sužno moje bo življenje celo,
ti gospoduj čez vero, misli, delo.

Kako bi mogel tebi kaj odreči,
storiti tega ne, kar boš želela!
Al zmislil ran, ki jih Valjhuna meči
so stóрили, in pšic njegovih strela,
kaj videli krvi smo v Kranji teči,
kristjanov tvojih vse preudari dela,
in mi povej, al ni črt nárbolj jezni
njih Bog, ki kličeš ga Boga ljubezni?"

DUHOVNI

"Po celi zemlji vsem ljudem mir bodi!
tako so peli angelcov glasovi
v višavah pri Mesijesa prihódi;
de smo očeta enega sinovi,
ljudje vsi bratje, bratje vsi naródi,
de ljúbit' mór'mo se, prav' uk njegoví.
Valjhun ravna po svoji slepi glavi,
po božji volji ne, duhovni pravi."

ČRTOMIR

"Ljubezni vere, in miru in sprave,
ne branim se je vere Bogomile,
vem, de malike, in njih službo glave
služabnikov njih so na svet rodile,
v njih le spoštvál očetov sem postave;
al zdaj ovrgle so jih vojske sile.
Ak sklene me s teboj krst, Bogomila!
kdaj bo zakóna zveza me sklenila?"

BOGOMILA

"Odločeni so roži kratki dnóvi,
ki pride nanjo pomladanska slana,
al v cvetji jo zapadejo snegovi!
tak mladi deklici, ki zgodnja rana
srcé ji gloda, vsmrgrave;ti mir njegoví,
le kratka pot je skoz življenje dana;
al je za majhen čas se združít' vredno,
de bi ločitve spet se bala vedno?"

De bi od smrti rešil te nesrečne,
in tamkej mili Bog v nebeškem raji
z menoj te, dragi! sklenil čase večne,
pustila vnémar sem željé narslaji,
pustila vnémar dni na sveti srečne,
sem odpovedala se zvezi naji; --
je uslišana bila molitev moja. --
Ne smem postati jaz nevesta tvojá.

Bogú sem večno čistost obljubila,
in Jezusu, in materi Mariji;
kár doživela let bom še števila
v željá bridkosti, v upa rajskem siji,
nobena me ne bo premogla sila,
bila de svojemu, svetá Mesiji,
nebeškemu bi ženinu nezvesta,
nikdár ne morem tvoja bit' nevesta!" --

Duhovni reče med besede take:
"Zakóna sreče ta uživát' ne more,
kdor dela mojim, tvojim je enake
predrznil v časa se seját' razore,
druid sem z zmoto jaz slepil rojake,
ak bi ne bil dajal tvoj meč podpore,
kdaj vgásnila bila bi kriva vera,
bi vdova ne bila žen marsiktéra!

Tvoj pot je v Oglej, de položil nate
roké bo patriarh, ak duh te žene,
ko si pogubljal jih, oteti brate,
duhovnega te storil bo, ko mene.
V deželah jutra čakajo bogate
te žetve, ne zamúdi je nobene,
le hitro v Oglej, tje do patriarha,
de posvetí te mašnika, duš varha."

ČRTOMIR

"Prav praviš, de ne smem jaz upat' sreče,
ki vedno je in bo sovražna meni:
dosegel óča zmage ni sloveče,
končal življenje v vojski je zgubljeni,
odšla je mati komej sponam ječe,
že davno jo pokriva grob zeleni.
Osrečit' hoče me ljubezen sladka,
al, kak sladkost bila je njena kratka!

V deželi koj trobente glas zapoje,
od Bogomile drage mene loči,
junaško bíli smo z Valjhunam boje,
vesele zmage dan nam ne napoči,
pomóril meč je vse tovarše moje,
beg je moj up, gójzd je moj dom pričjóči.
Nespametna bila bi z mano zveza,
ki me preganja vedno sreče jeza."

BOGOMILA

"Ljubezni prave ne pozna, kdor méni,
de ugásniti jo more sreče jeza;
gorela v čistem, v večnem bo plaméni
zdaj, in ko mi odpade trupla peza;
v zakoni vender brani sad mi njeni
vživáti z Bogam trdniši zaveza.
Odkrila se bo tebi únstran groba
ljubezni moje čistost in zvestoba.

De bodo znani božji jim obéti,
jih oznanvat pojdi v slovenske mesta;
kar dni odločenih mi bo na svéti,
Bogú in tebi bom ostala zvesta,
v nebesih čakala bom pri očeti
čez majhen čas deviška te nevesta,
dokler žalujejo po teb' otete
krdela, prideš k meni v mesta svete."

Izmed oblakov sonce zdaj zasije,
in mavrica na blede Bogomilo
lepote svoje čisti svit izlije,
nebeški zor obda obličje milo;
jok, ki v oči mu sili, komej skrije,
de ni nebo nad njim se odklenilo,
de je na sveti, komej si verjame,
tak Črtomira ta pogled prevzame.

Ko je minul, kar misli, de bo v sili
zlatá mu treba, si od mož ga vzame;
dar ribču da, njim, ki so ga nosili.
"Kar Staroslav zlatá še hrani zame,
daj ga sirotam," reče Bogomili,
se bliža ji, presrčno jo objame,
molče poda desnico ji k slovesi,
solzé stojijo v vsakem mu očesi.

"O čakaj, mi dopolni prošnjo eno!
préd ko se lóč'va," Bogomila pravi,
"de mi v skrbeh ne bo srcé utopljeno,
de lóžej se bridkosti v bran postavi,
préd, ko greš v Oglej čez goró zeleno,
se pričó mene odpovej zmotnjavi,
dokler te posveti krst, se zamúdi,
voda je blizo, in duhovni tudi."

Molče v to prošnjo Črtomir dóvoli,
z duhovnim bliža slapu se Savice,
molitve svete mašnik, on z njim moli,
v imeni krgrave;sti ga svete Trojice.
So na kolenah, kar jih je okoli,
se od veselja svet' obraz device,
ki je bila podpora vere krive,
je opravljála službo bóg'nje Žive.

Razlagajo, ko pride v Akvilejo,
mu svete pisma proste zmote vsake;
postane mašnik, v prsih umrjejo
nekdanji upi; med svoje rojake
Slovence gre, in dálej čez njih mejo,
do smrti tam preganja zmot oblake. --
Domú je Bogomila šla k očeti,
nič več se nista videla na sveti.

OPOMBE

(1) Valjhún, od latinskih pisarjev Valhunus in Veldungus imenovan, je bil koroški vájvoda in poseben preganjavec nejevernikov. Že njegov óča Kajtimár (Chetimarus) si je veliko prizadjál kršansko vero po Korotani in Kranji razširiti; al Slovenci so se stare vere trdo držali, in kristjane, posebno pa misjonarje preganjali. Poglej Valvazorja "Ehre des Herzogthums Krain" 7me bukce, 2go poglavje.

(2) Avreli, Droh (Aurelius, Drohus), dva poglavarja nejevernikov. Poglej Valvazorja na mesti rečenem.

(3) Živa, bógnja ljubezni, slovenska Venera.

(4) Parski Tesel. Tesel (Tassilo), parski vájvoda, je Valjhúna, ki so ga bili Slovenci v prvih letih vájvodstva iz dežele spodili, s tremi trumami vojšákov nazaj pripeljal, in jim ga je zopet vsilil. Poglej Valvazorja na mesti rečenem.